УДК 37.091.12:81:37.091.33-028.22

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ НА ФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТАХ

Шемендюк С.В., Пліско В.І.

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ НА ФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТАХ

Шемендюк С.В., Пліско В.І.

Стаття присвячена аналізу застосування відеоматеріалів в навчальному процесі на філологічних факультетах, розглянуто особливості, послідовність створення і вимоги до навчального відеофільму.

Ключові слова: відеоматеріали, навчальний відеофільм, аудіовізуальні засоби навчання, мультимедійні технології, навчальні презентації.

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ И ПРИМЕНЕНИЯ ВИДЕОМАТЕРИАЛОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ НА ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ФАКУЛЬТЕТАХ

Шемендюк С.В., Плиско В.И.

Статья посвящена анализу применения видеоматериалов в учебном процессе на филологических факультетах, рассмотрены особенности, последовательность создания и требования к учебному видеофильму.

Ключевые слова: видеоматериалы, учебный видеофильм, аудиовизуальные средства обучения, мультимедийные технологии, учебные презентации.

© Шемендюк С.В., Пліско В.І., 2013

PECULIARITIES OF VIDEOMATERIALS CREATION AND USE OF STUDYING AT PHILOLOGY FACULTY

Shemendyuk S.V., Plisko V.I.

The article analysis of video materials use during the process of studying at philology faculty is described, the peculiarities, requirements and sequence of educational video creation are represented in the article.

Key words: video materials, educational video, audio-visual teaching aids, multimedia technologies, educational presentations.

Постановка проблеми. Сучасний освітній процес важко уявити без використання засобів масової комунікації, серед яких особливе місце належить відеоматеріалам. Їхнє використання в навчальному процесі на філологічних факультетах відкриває перед викладачем значні можливості для розвитку мовленнєвої діяльності студентів в усіх її видах: читанні, аудіюванні, усному та писемному мовленні.

Відеоматеріали є ефективним засобом стимуляції мовленнєвої та мисленнєвої діяльності студентів. Завдяки їхньому використанню зростає мотивація навчання, викладач повніше реалізує основні принципи дидактики: науковість, наочність, доступність навчального матеріалу, самостійність і свідомість студентів.

Відеоматеріали використовуються з метою інтенсифікації навчального процесу і надання йому максимальної комунікативної спрямованості. Вони створюють додаткове мовне середовище і відтворюють мовну ситуацію звуковими і зоровими засобами. За короткий проміжок часу, відведений на перегляд відеосюжету або відеофрагменту, студент одержує великий обсяг інформації одразу по двох каналах: зоровому і слуховому. Зоровий ряд допомагає краще запам'ятати мовні структури, розширити вокабуляр і стимулює розвиток мовленнєвих навичок і навичок аудіювання. Але використання відеоматеріалів в навчальному процесі на філологічних факультетах в умовах сьогодення недостатнє, тому це питання потребує розвитку і вдосконалення.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичні основи ефективного використання аудіовізуальних засобів навчання розроблено у пра-

цях С. Архангельського, В. Березняка, М. Блюміна, В. Вербицької, В. Волинського, А. Гельмонта, А. Гуржія, А. Зільберштейна, Г. Карпова, Л. Кулінської, М. Ляховицького, Л. Прессмана, В. Романова, В. Ружейнікова, В. Толля, Л. Чашка, С. Шаповаленко, М. Шахмаєва, З. Шалик.

Серед аудіовізуальних засобів навчання своє особливе місце займає навчальне кіно. Питанням аналізу навчального кіно як форми аудіовізуального мислення, проблемам цілісного сприйняття, аналізу художньої структури фільму, оцінці авторської концепції присвятили свої дослідження З. Аболіна, Т. Абрамова, Б. Баєв, Ю. Божков, В. Балашов, В. Безпалько, І. Вайсфельд, М. Духовна, Т. Духота, Д. Ляшенко, А. Маркушевич, Д. Полторак, О. Рябчун, Є. Соловйова, Л. Трохимова, Л. Чашко, А. Юр'єв та інші.

Формулювання цілей статті. Метою даної публікації є аналіз сучасного стану застосування відеоматеріалів на філологічних факультетах, розгляд особливостей, послідовності створення і вимог до навчального відеофільму.

Виклад основного матеріалу. Основним завданням використання сучасних інформаційних технологій є розширення інтелектуальних можливостей людини. В даний час змінюється саме поняття навчання: засвоєння знань поступається місцем умінню користуватися інформацією, отримувати її за допомогою різних телекомунікаційних систем.

Впровадження навчальних презентацій та відеоматеріалів сприяє появі нових освітніх методик і форм занять, що базуються на електронних засобах обробки і передачі інформації. Але, незважаючи на різноманітність технічних засобів, і технологій, що використовуються в навчальному процесі, слід зазначити, що якість навчання залежить, насамперед, від досконалості навчального матеріалу, форми його представлення та організації навчального процесу.

В традиційній схемі навчання, виникає багато проблем, пов'язаних з постійно наростаючим потоком нової інформації, ускладненням знань, відсутністю ілюстративного матеріалу. У цих умовах акцент на інтенсивну самостійну роботу не дає позитивних результатів. Поява мультимедіа засобів і технологій дозволяє вирішити ці проблеми. Впровадження електронних навчально-методичних навчальних за-

собів у навчальний процес не тільки звільняє викладача від рутинної роботи в організації навчального процесу, воно дає можливість створити багатий довідковий та ілюстративний матеріал, представлений в самому різноманітному вигляді: текст, графіка, анімація, звукові і відеоелементи [1, с. 245].

Навчальні відео-презентації дозволяють представляти засвоюваний матеріал максимально детально й докладно. Діапазон матеріалів, які можуть бути використані в якості вихідних складових при розробці мультимедійних наочних посібників, надзвичайно широкий – починаючи від ілюстрацій в підручниках і наявних звичайних плакатів, і до самостійно отриманих фото і відео матеріалів.

За допомогою відеоматеріалів можна пожвавити будь-який етап заняття – його організаційну частину, мотивацію навчальної діяльності, перевірку і корекцію знань студентів, вивчення нового матеріалу, його закріплення, домашнє завдання.

Основне завдання відеоматеріалів як засобу навчання – сприяти якісному виконанню програми з мінімальною затратою часу на підготовку до заняття та реалізацію його мети [3, с. 19].

У сучасних умовах навчання у вищій школі особливе значення надається різноманітним інтерактивним формам і методам навчання, які засновані на діалогових формах пізнання. Певне значення при цьому відводиться навчальним фільмам, процесу їх створення і перегляду.

Навчальні відеофільми – це фільми, створені в якості засобів навчання, до них можна віднести також науково-популярні, документальні фільми, які використовуються в навчальному процесі.

Науково-популярні фільми розкривають яку-небудь наукову або технічну проблему, вони розраховані на глядачів з різною підготовкою, тому доступність і цікавість – головні вимоги, які висуваються до них.

Наукові фільми створюються в процесі науково-дослідних робіт і служать для вирішення конкретних наукових завдань. В навчальних цілях вони практично не використовуються. Такі фільми можуть використовуватися в якості допоміжного засобу на занятті. Застосовуються вони, як правило, в тих випадках, коли навчальний матеріал недоступний для сприйняття у звичайному форматі навчального процесу.

Класифікація навчальних фільмів проводиться у відповідність з предметом навчальної дисципліни, з віком слухачів, зі ступенем наукової підготовленості і безпосередньо в залежності від дидактичного призначення. Можна виділити фільми-довідки, тематичні фільми, інструктивні фільми, вступні фільми, фільми, які завершують вивчення теми, та інші [4, с. 37].

На стандартних навчальних занять, які проводяться у формі лекції, зазвичай більшість студентів зайняті пасивною діяльністю, яка полягає в копіюванні інформації, наданої педагогом-лектором. Але для кожного викладача першочерговим і визначальним є не кількість зафіксованої студентом інформації, а кількість осмисленої інформації, що залишилася в пам'яті. Студента необхідно зацікавити представленою інформацією, щоб йому був цікавий і процес навчання і зміст навчання. Оскільки, коли першочерговим завданням студента є успішність, всі його зусилля зміщуються з процесу засвоєння та отримання знань на результат. Причому цей результат може бути не зовсім оптимальним для даного студента. Багато студентів вступають до ВНЗ з нейтральним, і деколи навіть негативним ставленням до обраної спеціальності. Воно може зберегтися до закінчення навчання. Але може покращитися, якщо викладач правильно побудує процес навчання. В першу чергу саме навчання, а не контроль, повинен зацікавити студента в навчанні, а вже потім і його результат.

З психології відомо, що інформація, сприйнята візуально, більш осмислена і краще зберігається в пам'яті. Саме тому є доцільним використання навчальних фільмів, які сприяють або закріпленню отриманих знань, або систематизації вивченого, або просто надовго залишаються в пам'яті студента завдяки яскравим і незабутнім моментам.

При цьому не слід, звичайно, забувати, що надмірне захоплення на занятті відеофільмами, може знизити інтерес до не менш важливим інших форм навчальної діяльності. Навчальні фільми повинні бути не єдиним яскравим моментом в процесі навчання, навчальний матеріал можна зрозуміло і цікаво представити і на лекції. Практичні заняття теж не варто залишати в стороні, підпорядкувавши весь навчальний час тільки перегляду навчальних фільмів. Та й довгочасні за своєю тривалістю навчальні фільми можуть призвести до зворотного результа-

ту: студенти перестануть їх просто дивитися, займаючись на занятті своїми справами. Можливо запропонувати такий порядок роботи з навчальними фільмами: спочатку заняття кілька хвилин присвячується перегляду навчального фільму, а решту часу відводиться на його обговорення і запис головних положень фільму. При цьому слід звернути увагу студентів та уміння слухати і записувати найважливіші моменти, представлені у фільмі. Навчальні фільми дозволяють давати інформацію в потрібній для викладача послідовності, звертаючи увагу саме на ті питання, які мають значення для теми і предмета [6, с. 64].

Навчальні фільми можна використовувати при викладанні будь-якої дисципліни, є багато готових фільмів різної спрямованості. Можна також зняти свій навчальний фільм, але це вже буде складніше, ніж використовувати готові матеріали.

Не існує готових рецептів для створення хороших навчальних відеофільмів, але це не означає, що не може бути загальних правил їх побудови. Для того, щоб створити відеофільм, необхідно перш за все знати, що і з якою метою буде зніматися, потрібне знайомство з основними правилами побудови відеофільму та знання техніки відеозйомки. Можна сміливо стверджувати, що з одних тільки книг навчитися створювати якісні відеофільми неможливо. Потрібно володіти сценарною грамотністю, знанням основних правил побудови відеофільму та практичним досвідом, щоб втілювати свої ідеї в реальні відеофільми.

Сценарій відеофільму

В основі кожного відеофільму має бути певна ідея. Без неї, без теми відеофільм не існує! Сценарій відеофільму розробляється заздалегідь.

Створення сценарію починається з вибору теми. Потрібно поставити перед собою завдання найбільш яскраво, широко та цікаво розробити в сценарії будь-яку тему. Після цього автор вивчає дійсність, відбирає матеріал, обмірковує сюжет майбутнього відеофільму. Потрібно прагнути до того, щоб зміст відеофільму був засвоєний глядачем з одного перегляду. Важливо зуміти сформувати фабулу сценарію, що означає: із різноманітних життєвих фактів відібрати ті найважливіші, у яких тема відеофільму відображається найбільш яскраво. Сюжет фільму

подається спочатку в формі лібрето – у вигляді короткого переказу змісту відеофільму.

Наступний етап роботи – це створення літературного сценарію, у якому сюжет викладається уже в зорових чуттєвих образах. Тут також намічаються елементи монтажу відеофільму, тобто послідовність передачі сцен та епізодів.

Бажано, щоб зйомка відеофільму проводилася відразу монтажно і в тій послідовності, як це передбачено сценарієм чи планом відеофільму.

Перед відеооператором стоїть завдання так організувати об'єкти зйомки не тільки в просторі, а і в часі, щоб подавати знімальну сцену в найбільш виразному вигляді. Початком композиційної побудови відеокадру можна вважати розрахунок відношень між предметами, які знімають, та всією його площею. Зовсім не байдуже, якого розміру будуть предмети на екрані по відношенню до оточуючого фону. Взяті занадто дрібно, вони можуть бути задавлені великою площею фону і будуть здаватися меншими, ніж насправді; взяті занадто крупне, вони будуть виглядати непропорційно великими.

Установлення співвідношення між фоном та основними об'єктами зйомки є, таким чином, першим композиційним завданням відеооператора. Це особливо важливо засвоїти з самого початку, так як відеокадр не може бути виправленим після зйомки. Відеокамерою слід знімати відразу так, як повинно виглядати на екрані телевізора, відео проектора.

При рішенні першого композиційного завдання важко говорити про будь-які норми; для кожного кадру оператор вирішує це питання по-різному, в залежності від того, що в даному випадку необхідно підкреслити в предметі, який зображається. «Вибрати кадр» – в операторській термінології означає перш за все знайти відповідний до образу характер зображення та план. План визначає масштаб зображення знімальної дії у кадрі.

Загальний план показує дію в оточуючих обставинах.

Середній план акцентує увагу глядача на тій чи іншій частині сцени, яку треба виділити із загального плану.

Крупний план є засобом концентрації уваги глядача на будь-якому одному об'єкті.

Другим завданням композиційної побудови відеокадру є вибір знімального центру та ракурсу.

Відповідним вибором точки зору відеокамери оператор визначає ставлення глядача до об'єкта, який він знімає. Відеокамера може «бачити» і фіксувати явища з будь-яких боків, ставати на точку зору не тільки глядача, але й самої діючої особи на екрані.

Від правильно вибраної знімальної точки і визначеного ракурсу побудови зображення предмета в кадрі залежить виразність об'єкта на екрані.

Вибравши план та знімальну точку, оператору слід так розмістити усі компоненти кадру, щоб вони були найбільш виразними. Потрібно намітити певну лінійну композиційну схему та напрям у кадрі, пов'язавши ці елементи з попередніми і наступними кадрами майбутнього відеофільму [2, с. 25].

Монтаж відеофільму

Поєднання окремих монтажних фрагментів у єдиний відеофільм називається монтажем відеофільму. Але монтаж – це не тільки технічна операція, яка складається з підборки окремих шматків відеофільму та розташування їх у тому порядку, який передбачено сценарієм; монтаж – це один з етапів творчої роботи над відеофільмом. Він полягає в тому, що з усього знятого матеріалу відбираються найбільш вдалі у художньому і технічному відношеннях кадри та уточнюється довжина кожного монтажного фрагмента.

Хороший монтаж підсилює дію знятого матеріалу. Певним чергуванням монтажних фрагментів та підбором відповідної довжини кожного, створюється монтажний ритм відеофільму

Таким чином, у процесі монтажу остаточно шліфується матеріал, який був відзнятий для даного відеофільму.

Надписи та їх місце у відеофільмі

Кожний закінчений відеофільм має надписи.

У вигляді надписів даються заголовок відеофільму, перелік авторів та учасників, дата виготовлення, а також назви розділів та частин відеофільму і заключне слово «кінець».

Надписи є елементом побудови відеофільму, і в процесі монтажу вони часто служать переходом від одного епізоду до другого.

Слід завжди пам'ятати, що надписи відіграють допоміжну роль, тому необхідно прагнути до найменшої кількості їх у відеофільмі. Текст надписів має бути коротким та легко читатися.

Озвучення відеофільму

Озвучення відеофільму дикторським текстом, музикою та шумами проводиться після закінчення монтажу.

Звукове супроводження дає авторові відеофільму можливість не тільки підвищити силу емоційного впливу на глядача, а й повніше передати зміст, сформувати думку.

Зображення та слово можуть з великим успіхом доповнювати одне одного. Шумовий супровід кадрів підсилює реалістичний ефект, наближає екранне зображення до життєвих умов [2, с. 31].

Отже, навчальні фільми мають чітке цільове призначення, яке визначається специфікою дисципліни, характером і складністю матеріалу, місцем у процесі навчання. Будучи при цьому складовою частиною комплексу засобів навчання, навчальні фільми повинні використовуватися в поєднанні з різними навчально-наочними посібниками, макетами, та іншими традиційними засобами навчання.

Висновки. Аналіз наукової літератури, зіставлений з даними педагогічної практики, дає змогу зробити висновок, що в дослідженні проблеми застосування відеоматеріалів на філологічних факультетах у навчальному процесі зроблено немало. Але дослідженню проблеми використання аудіовізуальних засобів під час навчання на філологічних факультетах належної уваги не приділялось. Це питання залишається недостатньо дослідженим. До сьогодні не розроблено методики роботи з відеоматеріалами, не визначено умов ефективності її формування, методів та прийомів цієї роботи, які б відповідали психологічним особливостям різних груп студентів.

Впровадження навчальних фільмів у навчальний процес має бути якісно обґрунтованим і доповнювати, а не замінювати систему сучасної освіти. Застосування даних комплексів у професійній підготовці майбутніх фахівців дозволяє підвищити якість навчання, розвинути творчі здібності студентів, а також навчити їх самостійно мислити і

працювати з навчальним матеріалом, що сприяє їх подальшому безперервному вдосконаленню протягом всього життя.

Перспективи подальшої роботи у напрямку дослідження можуть полягати в розробці та створенні навчального відеофільму для студентів філологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брановский Ю.С., Шапошникова Т.Л. Информационные инновационные технологии в профессиональном образовании. Краснодар: Изд-во Куб ГТУ, 2001. – 415 с.
2. Гельмонт А.М. Кино на уроке: Кино как наглядное пособие и общая методика его применения. – М.: Изд. АПН РСФСР, 1961. – 102 с.
3. Дидактические основы применения экранно-звуковых средств в школе / Под. ред. Л.П. Прессмана. – М.: Педагогика, 1987. – 152 с.
4. Духовна М.М. Технічні засоби навчання. – К.: Вища школа, 1982. – 240 с.
5. Интернет в гуманитарном образовании / Под ред. Е.С. Полат. М.: ВЛАДОС, 2001. – 272 с.
6. Цатурова ИА. Компьютерные технологии в обучении иностранным языкам. М.: Высшая школа, 2004. – 95 с.